

Bölünmüş-Parseller Tasarımı

İstatistiksel Deney Tasarımı

Birdal Şenođlu
&
Şükrü Acıtaş

Giriş

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

- Yates (1937) tarafından önerilen **bölünmüş-parseller tasarımı**nda (split-plot design) şu ana kadar bahsettiğimiz tasarımlardan farklı olarak **ana-parsel** (whole-plot) ve **alt-parsel** (split-plot) olarak adlandırılan iki farklı deney birimi vardır.
- Alt-parseller, ana-parsellerin bölünmesiyle elde edildiğinden, ana-parsellerin içinde yuvalanmış şekilde bulunurlar.
- Deney birimlerinin parsel olarak adlandırılmasının nedeni, bu tasarımın ilk önce tarımsal deneylerde kullanılmış olmasıdır.

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

- A ve B gibi iki faktörün etkisi aynı anda karşılaştırılmak istendiğinde, A faktörü, ana-parsellere, B faktörü de alt-parsellere rasgele olarak atanıyorsa/uygulanıyorsa A faktörü **ana-parsel faktörü** (whole-plot factor) ve B faktörü de **alt-parsel faktörü** (split-plot factor) olarak adlandırılır.
- Dolayısıyla, bölünmüş-parseller tasarımında **ana-parsel hatası** (whole-plot error) ve **alt-parsel hatası** (split-plot error) olarak adlandırılan iki farklı hata terimi vardır.
- Bölünmüş-parseller tasarımının ortaya çıkışı her ne kadar tarımsal deneylere dayansa da endüstriyel deneylerde de oldukça yaygın bir şekilde kullanılır, bkz. Snedecor & Cochran (1989), Montgomery (2001).

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Bölünmüş-parseller tasarımındaki temel kavramları daha iyi anlayabilmek için literatürden alınan iki örnek üzerinde duralım.

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Süt inekleri üzerinde yapılan bir deneyde, farklı otlatma türleri ile süt sağma metotlarının ineklerin süt verimi üzerindeki etkisi araştırılmak isteniyor.

Otlatma faktörünün düzeyleri (ana-parcel faktörü), süt ineklerinden oluşan gruplara (ana-parcel), süt sağma faktörünün düzeyleri de (alt-parcel faktörü), gruplardaki ineklere (alt-parcel) uygun rasgeleştirme işlemi kullanılarak atanıyor/uygulanıyor, bkz. Mead (1988).

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Rasgeleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele

Tasarıma Göre

Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

Kağıt hamuru hazırlama metotları ile pişirme sıcaklıklarının kağıtların kopma mukavemeti üzerindeki etkisi araştırılmak isteniyor. Bu amaçla üç farklı metot (ana-parcel faktörü) kullanılarak kağıt hamurları (ana-parcel) hazırlanıyor. Daha sonra hazırlanan bu kağıt hamurları kendi içinde dörde bölünerek (alt-parcel) sıcaklık faktörünün düzeyleri (alt-parcel faktörü) her bir parçaya rasgele olarak atanıyor/uygulanıyor, bkz. Montgomery (2001).

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele

Tasarıma Göre

Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler Ortalamaları

- Bölünmüş-parceller tasarımı, ana-parcel faktörünün etkisi, ana-parcellerden, alt-parcel faktörünün etkisi ve ana-parcel faktörü $\times$ alt-parcel faktörü etkileşim etkisi alt parcellerden elde edilir, bkz. Kuehl (2000).
- Bölünmüş-parceller tasarımının, **bölünmüş-bölünmüş parceller tasarımı** (split-split-plot design) olarak da bilinen özel durumları da vardır.
- Bölünmüş-bölünmüş-parceller tasarımı, alt-parcellerin kendi içinde yeniden bölünmesiyle elde edilen ve **alt-alt-parcel** (split-split-plot) olarak adlandırılan üçüncü bir tür deney birimi ve bu deney birimlerine atanan/uygulanan üçüncü bir faktör vardır.
- Üçüncü faktörün düzeyleri, her bir alt-parcel içindeki alt-alt-parcellere rasgele olarak atanır/uygulanır.
- Özetle, bölünmüş-bölünmüş-parceller tasarımı, üç farklı faktör, üç farklı deney birimi ve üç farklı hata terimi vardır, daha detaylı bilgi için bkz. Kuehl (2000).

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parcellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum

Ana-Parcellerin Rasgele Tam Blok Tasarımına Göre Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler Ortalamaları

- Alt-parcellerden oluşan ana-parceller blok olarak düşünöldüğünde, ana-parcel faktörünün düzeyleri rasgele olarak bloklara atanır/uygulanır.
- Dolayısıyla, ana-parcel faktörünün etkisiyle, blokların etkisi karışmış olur.
- Bu nedenle, bölünmüş-parceller tasarımı, sıklıkla **etki karışımı faktöriyel tasarım** (confounded factorial design) olarak da adlandırılır, bkz. Kuehl (2000).

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok Tasarımına Göre Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler Ortalamaları

- Gerçek hayat problemlerinde, önemli olduğu düşünölen faktörün düzeyleri alt-parcellere uygulanır.
- Böylelikle, önemli olduğu düşünölen faktörün etkisi ile blok etkisi karışmamış olur.
- Ayrıca, alt-parcel sayısı, ana-parcel sayısına göre çok daha fazla olduğundan, alt-parcel faktörünün etkisi, ana-parcel faktörünün etkisine göre daha fazla bir hassasiyetle belirlenmiş olur.

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Ana-parcel & Alt Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok Tasarımına Göre Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler Ortalamaları

Bölünmüş-parseller tasarımında rasgeleleştirme iki aşamada yapılır.

- (i) Ana-parsel faktörünün düzeyleri, ana-parsellere daha önceki bölümlerde anlatılan rasgeleleştirme işlemlerine uygun olarak atanır/uygulanır.
- (ii) İkinci aşamada ise alt-parsel faktörünün düzeyleri, her bir ana-parselin içerisindeki alt-parsellere rasgele olarak atanır/uygulanır.

bkz. Weber & Skillings (2000).

- Bazı kaynaklarda, bu farklılık, tam rasgeleliğin pratik olmadığı veya bir başka ifade ile faktör kombinasyonlarının tamamen rasgele olarak düzenlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda faktöriyel tasarım yerine bölünmüş-parseller tasarımı kullanmak gereklidir şeklinde ifade edilmiştir, bkz. Hicks & Turner (1999), Toutenburg (2002).

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Üç farklı sulama sistemi (S_1 , S_2 , S_3) ile üç farklı gübre türünün (G_1 , G_2 , G_3) çilek verimi üzerindeki etkisi araştırılmak isteniyor. Bu amaçla, her yanı aynı verimlilikte yirmi yedi dönüm büyüklüğünde bir tarla, üçer dönüm büyüklüğünde toplam dokuz ana-parsele bölünüyor. S_1 , S_2 ve S_3 sulama tekniklerinin her biri üçer dönümlük üç ana-parsele rasgele olarak atanıyor/uygulanıyor. Daha sonra üçer dönüm büyüklüğündeki ana-parseller birer dönüm büyüklüğündeki alt-parsellere bölünüyor. G_1 , G_2 ve G_3 gübre türleri ana-parsellerin içerisindeki birer dönümlük alt-parsellere rasgele olarak atanıyor/uygulanıyor. Her bir gübre türü toplam dokuz tane alt-parsele atanmış/ uygulanmış oluyor. $\diamond$

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Ana-parsel & Alt
Parsel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Bu deney için örnek bir plan aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi olabilir.

	Ana-parseller								
	1(S2)	2(S3)	3(S1)	4(S2)	5(S2)	6(S1)	7(S3)	8(S1)	9(S3)
Alt-parseller	1(G2)	1(G1)	1(G3)	1(G1)	1(G3)	1(G1)	1(G2)	1(G1)	1(G2)
	2(G1)	2(G3)	2(G1)	2(G3)	2(G2)	2(G2)	2(G3)	2(G3)	2(G1)
	3(G3)	3(G2)	3(G2)	3(G2)	3(G1)	3(G3)	3(G1)	3(G2)	3(G3)

- Giriş
- Giriş
- Giriş
- Örnekler
- Örnek 1
- Örnek 2
- Ana-parsel & Alt Parsel
- Ana-parsel & Alt Parsel
- Ana-parsel & Alt Parsel
- Rasgeleleştirme
- Örnek
- Veri Yapısı**
- Örnek
- Veri Yapısı
- Örnek
- Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum
- Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok Tasarımına Göre Düzenlendiği Durum
- Beklenen Kareler Ortalamaları

Aynı deney için, her biri farklı verimlilikte dokuz dönüm büyüklüğünde üç tane tarlamız olduğunu varsayalım. Her bir tarla kendi içerisinde üçer dönüm büyüklüğünde üç ana-parsele bölünüyor ve ana-parsel faktörünün düzeyleri her bir tarla içinde rasgele olarak ana-parsellere atanıyor/uygulanıyor. Daha sonra, üç dönüm büyüklüğündeki ana-parseller birer dönüm büyüklüğündeki alt-parsellere bölünüyor. Alt-parcel faktörünün düzeyleri de ana-parseller içerisindeki alt-parsellere rasgele olarak atanıyor/uygulanıyor. ◇

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Bu deney için örnek bir plan aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi olabilir.

	I. Tarla			II. Tarla			III. Tarla		
	Ana-parseller			Ana-parseller			Ana-parseller		
	1(S1)	2(S3)	3(S2)	1(S2)	2(S1)	3(S3)	1(S1)	2(S2)	3(S3)
Alt-parseller	1(G2)	1(G1)	1(G1)	1(G1)	1(G2)	1(G3)	1(G1)	1(G2)	1(G1)
	2(G3)	2(G2)	2(G3)	2(G3)	2(G1)	2(G2)	2(G3)	2(G3)	2(G3)
	3(G1)	3(G3)	3(G2)	3(G2)	3(G3)	3(G1)	3(G2)	3(G1)	3(G2)

- Giriş
- Giriş
- Giriş
- Örnekler
- Örnek 1
- Örnek 2
- Ana-parsel & Alt Parsel
- Ana-parsel & Alt Parsel
- Ana-parsel & Alt Parsel
- Rasgeleleştirme
- Örnek
- Veri Yapısı
- Örnek
- Veri Yapısı**
- Örnek
- Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum
- Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok Tasarımına Göre Düzenlendiği Durum
- Beklenen Kareler Ortalamaları

- Bahsedilen deneyde, ana-parcel faktörü olarak gübre türleri, alt-parcel faktörü olarak da sulama sistemleri kullanılabilirdi.
- Ancak, alt-parcellerin her birinde ayrı bir sulama tekniği kullanmak için her alt-parcele farklı bir sulama tesisatı döşemek gerekirdi.
- Bu da sulama sistemlerini ana-parcellere atayan/uygulayan deneye göre çok daha zor ve masraflı olurdu, bkz. Düzgüneş (1987).
- Bu örnek, bölünmüş parseller tasarımında, hangi faktörün ana-parcellere, hangi-faktörün alt-parcellere atanacağına/uygulanacağına karar verilirken sadece teorik değerlendirmelerin yeterli olmadığını, zaman ve para gibi faktörlerin de hesaba katılması gerektiğini göstermesi bakımından son derece önemlidir.
- Özetle, uygulama zorluğu olan faktörlerin ana-parcellerde uygulama zorluğu nispeten daha az olan faktörlerin de alt-parcellerde kullanılması önerilir, Montgomery (2001).

Giriş

Giriş

Giriş

Örnekler

Örnek 1

Örnek 2

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Ana-parcel & Alt
Parcel

Rasgeleleştirme

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Veri Yapısı

Örnek

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum

Giriş

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

Ana-parşel faktörünün düzeylerinin ana-parşellere tamamen rasgele tasarıma göre atandığı/uygulandığı durum için bölünmüş-parşeller tasarımının matematiksel modeli

$$y_{ijk} = \mu + \tau_i + e_{ij\text{ Ana}} + \gamma_k + \tau\gamma_{ik} + e_{ijk\text{ Alt}} \quad (1)$$

$$i = 1, 2, \dots, a; \quad j = 1, 2, \dots, n; \quad k = 1, 2, \dots, b$$

dır.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model
Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

Burada,

y_{ijk} , ana-parsel faktörünün i -inci, alt-parsel faktörünün k -inci düzeyindeki j -inci gözlem değerini,
 μ , genel ortalamayı,
 τ_i , ana-parsel faktörünün i -inci düzeyinin etkisini (A faktörü),
 γ_k , alt-parsel faktörünün k -inci düzeyinin etkisini (B faktörü),
 $\tau\gamma_{ik}$, ana-parsel faktörü (A faktörü) ile alt-parsel faktörü (B faktörü) arasındaki etkileşimi,
 $e_{ij\text{ Ana}}$, ana-parsel hata terimlerini ve
 $e_{ijk\text{ Alt}}$, alt-parsel hata terimlerini

gösterir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

- (1) modeli, sabit etkili bir modeldir. Bir başka deyişle

$$\sum_{i=1}^a \tau_i = 0, \quad \sum_{k=1}^b \gamma_k = 0, \quad \text{ve} \quad \sum_{i=1}^a \tau\gamma_{ik} = \sum_{k=1}^b \tau\gamma_{ik} = 0 \quad (2)$$

olduğu varsayılır.

- (1) modelinde diğer bir varsayım, ana-parcel hata terimleri ile alt-parcel hata terimlerinin bağımsız oldukları ve dağılımlarının sırasıyla $N(0, \sigma_{Ana}^2)$ ve $N(0, \sigma_{Alt}^2)$ olduğudur.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model
Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

(1) modelinde, parametrelerin LS tahmin edicileri, hata terimlerinin kareleri toplamının ilgili parametreye göre minimum yapılmasıyla bulunur.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

τ_i nin, LS tahmin edicisi bulunurken

$$SS_{Hata\ Ana} = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n e_{ij\ Ana}^2 \quad (3)$$

$$= \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n (y_{ij\cdot} - \mu - \tau_i)^2 \quad (4)$$

ifadesi veya kolaylık olması bakımından

$$\sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^b (y_{ijk} - \mu - \tau_i)^2 \quad (5)$$

ifadesi kullanılabilir, Mead (1988). $SS_{Hata\ Ana}$ toplamının, τ_i parametresine göre kısmi türevi alınıp sıfıra eşitlendiğinde

$$\tilde{\tau}_i = \bar{y}_{i..} - \bar{y}_{...} \quad (6)$$

elde edilir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

γ_k ve $\tau\gamma_{ik}$ nın LS tahmin edicileri de

$$SS_{Hata_{Alt}} = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^b e_{ijk_{Alt}}^2 \quad (7)$$

$$= \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^b (y_{ijk} - \mu - \tau_i - e_{ij_{Ana}} - \gamma_k - \tau\gamma_{ik})^2 \quad (8)$$

toplamını bu parametrelere göre minimum yapan değerlerdir. γ_k ve $\tau\gamma_{ik}$ parametrelerine göre $SS_{Hata_{Alt}}$ toplamının kısmi türevleri alınıp sıfıra eşitlendiğinde

$$\tilde{\gamma}_k = \bar{y}_{..k} - \bar{y}_{...} \quad (9)$$

$$\tilde{\tau}\gamma_{ik} = \bar{y}_{i..k} - \bar{y}_{i..} - \bar{y}_{..k} + \bar{y}_{...} \quad (10)$$

elde edilir.

μ nün LS tahmin edicisi ise (3) ve (7) eşitliklerinin herhangi biri kullanılarak aşağıda gösterildiği gibi bulunur,

$$\tilde{\mu} = \bar{y}_{...} \quad (11)$$

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

(1) modelinde, ana-parsel faktörünün anlamlılığı

$$H_{01} : \forall \tau_i = 0, \quad i = 1, 2, \dots, a; \quad (12)$$

alt-parsel faktörünün anlamlılığı

$$H_{02} : \forall \gamma_k = 0, \quad k = 1, 2, \dots, b \quad (13)$$

ve ana-parsel faktörü (A) ile alt-parsel faktörü (B) arasındaki etkileşimin anlamlılığı

$$H_{03} : \forall \tau\gamma_{ik} = 0, \quad i = 1, 2, \dots, a; \quad k = 1, 2, \dots, b \quad (14)$$

hipotezleri ile ifade edilir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Hipotez Testi: Genel Kareler Toplamının Parçalanışı

(1) modelinde, genel kareler toplamı

$$SS_{Toplam} = SS_A + SS_{Hata_{Ana}} + SS_B + SS_{AB} + SS_{Hata_{Alt}} \quad (15)$$

şeklinde bileşenlerine ayrılır. Burada,

$$\begin{aligned} SS_{Toplam} &= \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^r \sum_{k=1}^b (y_{ijk} - \bar{y}_{...})^2 \\ SS_A &= bn \sum_{i=1}^a (\bar{y}_{i..} - \bar{y}_{...})^2 \\ SS_{Hata_{Ana}} &= b \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n (\bar{y}_{ij.} - \bar{y}_{i..})^2 \\ SS_B &= an \sum_{k=1}^b (\bar{y}_{..k} - \bar{y}_{...})^2 \\ SS_{AB} &= n \sum_{i=1}^a \sum_{k=1}^b (\bar{y}_{i.k} - \bar{y}_{i..} - \bar{y}_{..k} + \bar{y}_{...})^2 \\ SS_{Hata_{Alt}} &= \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^b (y_{ijk} - \bar{y}_{ij.} - \bar{y}_{i.k} + \bar{y}_{i..})^2 \end{aligned} \quad (16)$$

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

**Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı**

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Hipotez Testi: Test İstatistikleri

(1) modelinde, (12) hipotezini sınamak için

$$F_A = \frac{SS_A / (a - 1)}{SS_{Hata_{Ana}} / a(n - 1)} = \frac{MS_A}{MS_{Hata_{Ana}}}, \quad (17)$$

(13) hipotezini sınamak için

$$F_B = \frac{SS_B / (b - 1)}{SS_{Hata_{Alt}} / a(n - 1)(b - 1)} = \frac{MS_B}{MS_{Hata_{Alt}}} \quad (18)$$

ve (14) hipotezini sınamak için

$$F_{AB} = \frac{SS_{AB} / (a - 1)(b - 1)}{SS_{Hata_{Alt}} / a(n - 1)(b - 1)} = \frac{MS_{AB}}{MS_{Hata_{Alt}}} \quad (19)$$

test istatistikleri kullanılır.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

**Hipotez Testi: Test
İstatistikleri**

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

Teorem 1.1 (1) modelinde, H_0 hipotezi altında,

- (i) F_A test istatistiği, $a - 1$ ve $a(n - 1)$ serbestlik dereceli merkezi F dağılımına sahiptir.
- (ii) F_B test istatistiği, $b - 1$ ve $a(n - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli merkezi F dağılımına sahiptir.
- (iii) F_{AB} test istatistiği, $(a - 1)(b - 1)$ ve $a(n - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli merkezi F dağılımına sahiptir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

- F_A test istatistiğinin değeri, α anlam düzeyinde, $a - 1$ ve $a(n - 1)$ serbestlik dereceli F tablo değerinden daha büyükse sıfır hipotezi reddedilir. Bir başka deyişle,

$$F_A > F_{\alpha; a-1; a(n-1)}$$

ise "*Ana-parsel faktörü anlamlıdır*" denir.

- F_B test istatistiğinin değeri, α anlam düzeyinde, $b - 1$ ve $a(n - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli F tablo değerinden daha büyükse sıfır hipotezi reddedilir. Bir başka deyişle,

$$F_B > F_{\alpha; b-1; a(n-1)(b-1)}$$

ise "*Alt-parsel faktörü anlamlıdır*" denir.

- F_{AB} test istatistiğinin değeri, α anlam düzeyinde, $(a - 1)(b - 1)$ ve $a(n - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli F tablo değerinden daha büyükse sıfır hipotezi reddedilir. Bir başka deyişle,

$$F_{AB} > F_{\alpha; (a-1)(b-1); a(n-1)(b-1)}$$

ise "*Ana-parsel faktörü ile alt-parsel faktörü arasındaki etkileşim anlamlıdır*" denir. ♣

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

Yukarıdaki bilgiler ışığında, ana-parsellerin tamamen rasgele tasarıma göre düzenlendiği durum için ANOVA tablosu, aşağıda gösterildiği gibi oluşturulur.

Kaynak	df	SS	MS	F
A	$a - 1$	SS_A	MS_A	F_A
$Hata_{Ana}$	$a(n - 1)$	$SS_{Hata_{Ana}}$	$MS_{Hata_{Ana}}$	
B	$b - 1$	SS_B	MS_B	F_B
AB	$(a - 1)(b - 1)$	SS_{AB}	MS_{AB}	F_{AB}
$Hata_{Alt}$	$a(n - 1)(b - 1)$	$SS_{Hata_{Alt}}$	$MS_{Hata_{Alt}}$	
Genel	$N - 1$	SS_{Toplam}		

Giriş

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Ana-Parsellerin

Rasgele Tam Blok

Tasarımına Göre

Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler

Ortalamaları

Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok Tasarımına Göre Düzenlendiği Durum

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model
Matematiksel Model
Matematiksel Model
Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Ana-parcel faktörünün düzeylerinin, ana-parcellere rasgele tam blok tasarımına göre atandığı/uygulandığı durum için bölünmüş parseller tasarımının matematiksel modeli

$$y_{ijk} = \mu + \tau_i + \beta_j + e_{ij_{Ana}} + \gamma_k + \tau\gamma_{ik} + e_{ijk_{Alt}} \quad (20)$$

$$i = 1, 2, \dots, a; \quad j = 1, 2, \dots, r; \quad k = 1, 2, \dots, b$$

veya bazı kaynaklarda gösterildiği gibi

$$y_{ijk} = \mu + \tau_i + \beta_j + e_{ij_{Ana}} + \gamma_k + \tau\gamma_{ik} + \beta\gamma_{jk} + e_{ijk_{Alt}} \quad (21)$$

$$i = 1, 2, \dots, a; \quad j = 1, 2, \dots, r; \quad k = 1, 2, \dots, b$$

dir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Burada,

y_{ijk} ,	ana-parsel faktörünün i —inci, alt-parsel faktörünün k —inci düzeyindeki j —inci gözlem değerini,
μ ,	genel ortalamayı,
τ_i ,	ana-parsel faktörünün i —inci düzeyinin etkisini (A faktörü),
β_j ,	j —inci bloğun etkisini,
γ_k ,	alt-parsel faktörünün k —inci düzeyinin etkisini (B faktörü),
$\tau\gamma_{ik}$,	ana-parsel faktörü (A faktörü) ile alt-parsel faktörü (B faktörü) arasındaki etkileşimi,
$\beta\gamma_{jk}$,	bloklarla alt-parsel faktörü (B faktörü) arasındaki etkileşimi,
$e_{ij\ Ana}$,	ana-parsel hata terimlerini ve
$e_{ijk\ Alt}$,	alt-parsel hata terimlerini

gösterir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model
Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

- (20) modeli sabit etkili bir modeldir; bir başka deyişle

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^a \tau_i = 0, \quad \sum_{j=1}^r \beta_j = 0, \quad \sum_{k=1}^b \gamma_k = 0, \\ \sum_{i=1}^a \tau \gamma_{ik} = \sum_{k=1}^b \tau \gamma_{ik} = 0 \end{aligned} \quad (22)$$

olduğu varsayılır.

- (20) modelinde,

$$e_{ij\text{ Ana}} \sim NID(0, \sigma_{\text{Ana}}^2) \quad , \quad e_{ijk\text{ Alt}} \sim NID(0, \sigma_{\text{Alt}}^2)$$

ve $e_{ij\text{ Ana}}$ ile $e_{ijk\text{ Alt}}$ in bağımsız oldukları varsayılır.

UYARI: (20) modelinde, β_j nin sabit kabul edildiği durumların dışında 0 ortalama ve σ_{β}^2 varyans ile rasgele değişken olduğu durumlar da söz konusudur.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model
Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

(20) modelinde, iki ayrı hata terimi olduğundan, model parametrelerinin LS tahmin edicileri, ilgili hata terimi kullanılarak bulunur. Gerekli işlemler yapıldığında, parametrelerin LS tahmin edicileri

$$\tilde{\mu} = \bar{y}_{...} \quad (23)$$

$$\tilde{\tau}_i = \bar{y}_{i..} - \bar{y}_{...} \quad (24)$$

$$\tilde{\beta}_j = \bar{y}_{.j.} - \bar{y}_{...} \quad (25)$$

$$\tilde{\gamma}_k = \bar{y}_{..k} - \bar{y}_{...} \quad (26)$$

$$\tilde{\tau}\tilde{\gamma}_{ik} = y_{i.k} - \bar{y}_{i..} - \bar{y}_{..k} + \bar{y}_{...} \quad (27)$$

olarak elde edilir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

(20) modelinde, ana-parsel faktörünün anlamlılığı

$$H_{01} : \forall \tau_i = 0, \quad i = 1, 2, \dots, a; \quad (28)$$

blok etkisinin anlamlılığı

$$H_{02} : \forall \beta_j = 0, \quad j = 1, 2, \dots, r; \quad (29)$$

alt-parsel faktörünün anlamlılığı

$$H_{03} : \forall \gamma_k = 0, \quad k = 1, 2, \dots, b; \quad (30)$$

ve ana-parsel faktörü ile alt-parsel faktörü arasındaki etkileşimin anlamlılığı

$$H_{04} : \forall \tau \gamma_{ik} = 0, \quad i = 1, 2, \dots, a; \quad k = 1, 2, \dots, b \quad (31)$$

hipotezleri kullanılarak sınanır.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model
Matematiksel Model
Matematiksel Model
Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Hipotez Testi: Genel Kareler Toplamının Parçalanışı

(20) modelinde, genel kareler toplamı

$$SS_{Toplam} = SS_A + SS_{Blok} + SS_{Hata_{Ana}} + SS_B + SS_{AB} + SS_{Hata_{Alt}} \quad (32)$$

şeklinde bileşenlerine ayrılır. Burada,

$$\begin{aligned}
 SS_{Toplam} &= \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^r \sum_{k=1}^b (y_{ijk} - \bar{y}_{...})^2 \\
 SS_A &= rb \sum_{i=1}^a (\bar{y}_{i..} - \bar{y}_{...})^2 \\
 SS_{Blok} &= ab \sum_{j=1}^r (\bar{y}_{.j.} - \bar{y}_{...})^2 \\
 SS_{Hata_{Ana}} &= b \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^r (\bar{y}_{ij.} - \bar{y}_{i..} - \bar{y}_{.j.} + \bar{y}_{...})^2 \\
 SS_B &= ar \sum_{k=1}^b (\bar{y}_{..k} - \bar{y}_{...})^2 \\
 SS_{AB} &= r \sum_{i=1}^a \sum_{k=1}^b (\bar{y}_{i.k} - \bar{y}_{i..} - \bar{y}_{..k} + \bar{y}_{...})^2 \\
 SS_{Hata_{Alt}} &= a \sum_{j=1}^r \sum_{k=1}^b (\bar{y}_{.jk} - \bar{y}_{.j.} - \bar{y}_{..k} + \bar{y}_{...})^2 + \\
 &\quad \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^r \sum_{k=1}^b (y_{ijk} - \bar{y}_{ij.} - \bar{y}_{.jk} - \bar{y}_{i.k} + \bar{y}_{i..} + \bar{y}_{.j.} + \bar{y}_{..k} - \bar{y}_{...})^2
 \end{aligned} \quad (33)$$

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model
Matematiksel Model
Parametre Tahmini
Hipotez Testi

**Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı**

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Hipotez Testi: Test İstatistikleri

(20) modelinde, (28) hipotezini sınamak için

$$F_A = \frac{SS_A / (a - 1)}{SS_{Hata_{Ana}} / (a - 1)(r - 1)} = \frac{MS_A}{MS_{Hata_{Ana}}}, \quad (34)$$

(29) hipotezini sınamak için

$$F_{Blok} = \frac{SS_{Blok} / (r - 1)}{SS_{Hata_{Ana}} / (a - 1)(r - 1)} = \frac{MS_{Blok}}{MS_{Hata_{Ana}}}, \quad (35)$$

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

**Hipotez Testi: Test
İstatistikleri**

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Hipotez Testi: Test İstatistikleri

(30) hipotezini sınamak için

$$F_B = \frac{SS_B / (b - 1)}{SS_{Hata_{Alt}} / a(r - 1)(b - 1)} = \frac{MS_B}{MS_{Hata_{Alt}}}, \quad (36)$$

ve (31) hipotezini sınamak için

$$F_{AB} = \frac{SS_{AB} / (a - 1)(b - 1)}{SS_{Hata_{Alt}} / a(r - 1)(b - 1)} = \frac{MS_{AB}}{MS_{Hata_{Alt}}} \quad (37)$$

test istatistikleri kullanılır.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Teorem 1.2 (20) modelinde, H_0 hipotezi altında,

- (i) F_A test istatistiği, $a - 1$ ve $(a - 1)(r - 1)$ serbestlik dereceli merkezi F dağılımına sahiptir.
- (ii) F_{Blok} test istatistiği, $r - 1$ ve $(a - 1)(r - 1)$ serbestlik dereceli merkezi F dağılımına sahiptir.
- (iii) F_B test istatistiği, $b - 1$ ve $a(r - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli merkezi F dağılımına sahiptir.
- (iv) F_{AB} test istatistiği, $(a - 1)(b - 1)$ ve $a(r - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli merkezi F dağılımına sahiptir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

- F_A test istatistiğinin değeri, α anlam düzeyinde, $a - 1$ ve $(a - 1)(r - 1)$ serbestlik dereceli F tablo değerinden daha büyükse sıfır hipotezi reddedilir. Bir başka deyişle,

$$F_A > F_{\alpha; a-1; (a-1)(r-1)}$$

ise "*Ana-parsel faktörü anlamlıdır*" denir.

- F_{Blok} test istatistiğinin değeri, α anlam düzeyinde, $r - 1$ ve $(a - 1)(r - 1)$ serbestlik dereceli F tablo değerinden daha büyükse sıfır hipotezi reddedilir. Bir başka deyişle,

$$F_{Blok} > F_{\alpha; r-1; (a-1)(r-1)}$$

ise "*Blok etkisi anlamlıdır*" denir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

- F_B test istatistiğinin değeri, α anlam düzeyinde, $b - 1$ ve $a(r - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli F tablo değerinden daha büyükse sıfır hipotezi reddedilir. Bir başka deyişle,

$$F_B > F_{\alpha; b-1; a(r-1)(b-1)}$$

ise "*Alt-parsel faktörü anlamlıdır*" denir.

- F_{AB} test istatistiğinin değeri, α anlam düzeyinde, $(a - 1)(b - 1)$ ve $a(r - 1)(b - 1)$ serbestlik dereceli F tablo değerinden daha büyükse sıfır hipotezi reddedilir. Bir başka deyişle,

$$F_{AB} > F_{\alpha; (a-1)(b-1); a(r-1)(b-1)}$$

ise "*Ana-parsel faktörü ile alt-parsel faktörü arasındaki etkileşim anlamlıdır*" denir. ♣

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel
Kareler Toplamının
Parçalanışı

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi: Test
İstatistikleri

Hipotez Testi:
KARAR

Hipotez Testi:
KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler
Ortalamaları

ANOVA Tablosu

Yukarıda elde edilen bilgiler ışığında, ana-parsellerin rasgele tam blok tasarımına göre düzenlendiği durum için ANOVA tablosu, aşağıda gösterildiği gibi oluşturulur.

Kaynak	df	SS	MS	F
A	$a - 1$	SS_A	MS_A	F_A
Bloklar	$r - 1$	SS_{Blok}	MS_{Blok}	F_{Blok}
$Hata_{Ana}$	$(a - 1)(r - 1)$	$SS_{Hata_{Ana}}$	$MS_{Hata_{Ana}}$	
B	$b - 1$	SS_B	MS_B	F_B
AB	$(a - 1)(b - 1)$	SS_{AB}	MS_{AB}	F_{AB}
$Hata_{Alt}$	$a(r - 1)(b - 1)$	$SS_{Hata_{Alt}}$	$MS_{Hata_{Alt}}$	
Genel	$N - 1$	SS_{Toplam}		

Giriş

Ana-Parsellerin Tamamen Rasgele Tasarıma Göre Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin Rasgele Tam Blok Tasarımına Göre Düzenlendiği Durum

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Matematiksel Model

Parametre Tahmini

Hipotez Testi

Hipotez Testi: Genel

Kareler Toplamının

Parçalanışı

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi: Test

İstatistikleri

Hipotez Testi:

KARAR

Hipotez Testi:

KARAR

ANOVA Tablosu

Beklenen Kareler

Ortalamaları

Beklenen Kareler Ortalamaları

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

**Beklenen Kareler
Ortalamaları**

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Beklenen Kareler
Ortalamaları

(20) modelinde,

$$E(MS_A) = \sigma_{Alt}^2 + b\sigma_{Ana}^2 + \frac{rb \sum_{i=1}^a \tau_i^2}{a-1} \quad (38)$$

$$E(MS_{Blok}) = \sigma_{Alt}^2 + \frac{ab \sum_{j=1}^r \beta_j^2}{r-1} \quad (39)$$

$$E(MS_{Hata_{Ana}}) = \sigma_{Alt}^2 + b\sigma_{Ana}^2 \quad (40)$$

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

**Beklenen Kareler
Ortalamaları**

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Beklenen Kareler Ortalamaları

$$E(MS_B) = \sigma_{Alt}^2 + \frac{ra \sum_{k=1}^b \gamma_k^2}{b-1} \quad (41)$$

$$E(MS_{AB}) = \sigma_{Alt}^2 + \frac{r \sum_{i=1}^a \sum_{k=1}^b \tau \gamma_{ik}^2}{(a-1)(b-1)} \quad (42)$$

$$E(MS_{Hata_{Alt}}) = \sigma_{Alt}^2 \quad (43)$$

eşitlikleri geçerlidir.

Giriş

Ana-Parsellerin
Tamamen Rasgele
Tasarıma Göre
Düzenlendiği Durum

Ana-Parsellerin
Rasgele Tam Blok
Tasarımına Göre
Düzenlendiği Durum

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Beklenen Kareler
Ortalamaları

Beklenen Kareler
Ortalamaları